

סדרת ניירות "שולחן עגול"

המכון למדיניות ואסטרטגיה (IPS)

ארצות הברית, איראן, ישראל, וההסכם הגרעיני ב-2018 היבטים אסטרטגיים ובינלאומיים

עודד ברוש
ינואר 2018

המכון למדיניות ואסטרטגיה במרכז הבינתחומי הרצליה קיים ב-14 בנובמבר 2017 קבוצת דיון "שולחן עגול" בנושא: יחסי ארה"ב – איראן והשלכותיהם על ישראל. השולחן העגול התכנס על רקע הצהרתו של הנשיא טראמפ ב-13 באוקטובר 2017, בה בישר כי הוא וממשלו יובילו שינוי בגישה כלפי הסכם הגרעין בין איראן למעצמות, ה-JCPOA. מסמך זה נכתב בעקבות הדיון ע"י ד"ר עודד ברוש ומייצג את עמדות המחבר בלבד.

הקדמה

המסמך נחלק לארבעה חלקים. החלק הראשון מסביר מדוע ההסכם הקיים מצויין, וראוי לשמרו במתכונתו הנוכחית. המסקנה היא כי אין כל טעם בקיום מו"מ לשינוי – דבר אשר מן הסתם איננו בכלל אפשרי או מעשי, בהינתן שהצדדים להסכם (מלבד ארה"ב) אינם מעוניינים לקיים מו"מ כזה. הסכם נוסף גם איננו רצוי לישראל, מפני שכל ויתור איראני נוסף קרוב לוודאי צפוי להיות מתוגמל באתן נוסף.

החלק השני מסביר מדוע ההסכם הוא גם גרוע, ומסוכן, מבלי לסתור כלל את האמירה שהוא מצויין. הסיבה שהוא גרוע הוא המחיר הדרמטי, ומרחיק-הלכת, ששולם לאיראנים כ"שוחד" במטרה להביאם לויתור על נשק גרעיני לשנים ארוכות, ולהתפרקות המיידית מהחלק הארי של התשתית הגרעינית האיראנית הבעייתית שהייתה קיימת בשנת 2015 – ושעוד עמדה להתרחב משמעותית בעת העוקבת אלמלא ה-JCPOA.

החלק השלישי מעיר, או מאיר, ביחס לתפקידה של ארצות הברית במסגרת ההיערכות החדשה שמעוניין ממשל טראמפ לערוך בסדר היום של העולם החופשי. ליתר דיוק ארה"ב של עידן טראמפ שואפת להחזרת עמדת ההובלה האמריקנית, אשר – עפ"י תפיסת העולם השמרנית – אבדה לה בעשרות השנים האחרונות. החלק הרביעי מוסיף כמה הערות על גישתה הרצויה של ישראל, נוכח השינויים שחלו בשנה האחרונה בהתנהלות הבינלאומית בסוגיה האיראנית מאז בחירות 2016 בארה"ב, שהעלו ראיית עולם ("Weltanschauung") אחרת בתכלית מקודמתה.

ההסכם מצויין

ההסכם בין איראן למעצמות, ה-JCPOA – ולמעשה זהו הסכם אשר שותפות לו 32 מדינות – **בחלקו הראשון, הגרעיני, הוא מצויין**, שכן הוא פותר את הבעיות שעמדו לפתחנו ב-2012. אז החל תהליך המו"מ בין ארה"ב לאיראן, עוד בשלהי 2012 בתקופת אחמדינג'אד, עבור דרך בחירתו של רוחאני והסכם הביניים של 2013 – שכלל הקפאה ופירוק מלאים של ההעשרה של אורניום לרמה של עשרים אחוזים, וכלה ב-JCPOA עצמו ב-2015, אשר נתנו מענה הולם לאתגר, לפחות לפרק זמן ממושך.

לא הייתה דרך טובה יותר לעצור את כדור השלג של האצת והרחבת התכנית הגרעינית האיראנית, ולהביא להתפרקותה של איראן מהחלק הארי של נכסיה הגרעיניים הבעייתיים והמדאיגים. בהינתן שזאת הייתה המטרה, ההסכם הוא הצלחה מרשימה. ראוי לזכור שברשות האיראנים הייתה ביולי 2015 תשתית גרעינית רחבה, שכללה כור מים כבדים בעל כושר ייצור של פלוטוניום ברמה צבאית, אשר עמד להיות מופעל במהלך 2016. כמו כן היו באיראן עשרות אלפי צנטריפוגות להעשרת אורניום – ביניהן כעשרים אלף מופעלות, בכללן כאלפיים צנטריפוגות מתקדמות מדגם IR-2M, שכושר ההעשרה שלהן היה כפול משל הצנטריפוגות השכיחות יותר מדגם IR-1; ועוד כעשרת אלפים צנטריפוגות מוכנות להפעלה בעת העוקבת הקרובה. ההסכם הביא להשמדת ליבת הכור באראק, ולפירוק ואחסנה של כמעט כל הצנטריפוגות, למעט כמה אלפים (מהדגם הישן, והמיושן, IR-1) שממשיכות לכאורה להעשיר אורניום, אך זאת למראית עין בלבד – כי לאיראן אסור לצבור את האורניום שמועשר בהן מעבר לתקרה של 300 ק"ג, כך שלמעשה יכולת ההעשרה בפועל היא אפס. כ-12 טונות של אורניום מועשר ברמה נמוכה, שעלולים היו לשמש להזין מאמץ להעשרה גבוהה יותר – הוצאו עפ"י ההסכם אל מחוץ לגבולות איראן (לרוסיה). בביקורת סבא"א האחרונה (בנובמבר 2017) התברר כי לאיראנים יש למעשה רק כמאה ק"ג של אורניום מועשר כזה, דבר המעיד שאין להם בשלב זה, ולעת עתה, כל עניין בצבירת מלאים של אורניום מועשר – ואפילו מה שמותר להם אינם צוברים.

במהלך 2012, על פי עדויות מהימנות ממקורות שונים – כולל הסברים מפורטים מפיו של שר הביטחון של ישראל באותה עת באמצעי התקשורת – האופציה הצבאית לעצור את המיזם הגרעיני האיראני בהיבטיו המדאיגים נשקלה ברצינות רבה, אבל ירדה מהפרק מסיבות שונות. הערכתם של ראש ממשלת ישראל ושל שר הביטחון, כמו גם של מומחים רבים, הייתה כי האיראנים אינם צפויים לוותר במו"מ, ובהסכם דיפלומטי, על השאיפה להגיע בהקדם האפשרי ליכולת גרעינית סף-צבאית או צבאית; וכי על כן האופציה המעשית היחידה לסיכול המהלך הגרעיני האיראני – שהלך וצבר תאוצה רבה החל מהקיץ של 2011 – היא מבצע של צה"ל. זאת, גם אם מימושה יוביל למלחמה קשה, שהוצגה בכל מקרה כרע במיעוטו בהשוואה להצטיידות של איראן בנשק גרעיני, תרחיש שלוח הזמנים שלו הלך והתקצר – שר הביטחון דיבר באותם ימים על "חלון פגיעות" ("window of vulnerability") איראני בטרם ייסגר, וחלופת הסיכול הצבאי תתפוגג.

ההערכה כי האיראנים אינם צפויים לוותר בערוץ הדיפלומטי על המהלך הגרעיני הסף-צבאי המוביל להתחמשות גרעינית – התבדתה. הנשיא אובאמה והממשל בושינגטון צדקו, בדיעבד, שהסכם התפרקות ניתן בכל זאת להשגה במשא ומתן – אם כי כמובן, במשתמע, רק תמורת חבילת פיצוי, או "שוחד", אשר תהיה בהתאמה שוות-ערך או יותר, בעיני האיראנים, לויתור על המהלך הגרעיני לשנים ארוכות. התשלום לאיראן היה צריך לספק לאיראנים מענים הולמים הן בתחומי הכלכלה החנוקה ע"י העיצומים, וביחס למצור ולבידוד הדיפלומטיים שהגדירו את איראן כמדינה סוררת בזירה הבינלאומית,

והן בהיבטים האסטרטגיים, כך שהחבילה כולה תהיה ישימה במסגרת הדינמיקה הפוליטית הפנים-איראנית. קרי, החבילה המוצעת הייתה צריכה לשכנע את המנהיג העליון, שבתורו יכפה את ההסכם גם על הקיצוניים. לכן הייתה כה גורפת ומרחיקת-לכת.

אם ההסכם יתקיים, ויקויים כהלכתו, הוא מונע את גירעונה הצבאי של איראן ל-15 שנים לפחות. ואכן מוערך כאן שאיראן צפויה לקיים את החלק הגרעיני של ההסכם כל עוד הוא בתוקף – מהטעמים המפורטים מטה, ובחלק 2 של ה-JCPOA (אמנם יתכן שהאיראנים "יזיפו" או "יגנבו פינות", אבל לא באופן שיקרב אותם מהותית להצטיידות בנשק גרעיני). הוא גם מיטיב עם האיראנים בתחום הגרעיני, בכך שהוא מאפשר להם להתקדם בפיתוח צנטריפוגות בעלות יכולת העשרה פי כמה מונים מצנטריפוגות ה-IR-1 שבשימוש עד כה, וגם להשתמש בצנטריפוגות החדשות להעשרה החל מהשנה ה-11 להסכם, עת יותר להם לייצר 200 צנטריפוגות מתקדמות עם רוטורים בכל שנה ("החל מסוף השנה העשירית", כלומר מראשית השנה ה-11, מ-2025 ואילך).¹ מלבד זאת, הוא נותן לאיראנים חופש פעולה אזורי נרחב – נושא העומד בפני עצמו ולא יידון כאן. וכמובן, אם ההסכם יתבטל בטרם עת, יוכלו האיראנים להשיב את נכסיהם הגרעיניים שהיו קיימים ב-2015 על כנם, אבל הדבר יארך זמן מה, ולקהילה הבינלאומית יהיה פרק זמן להיערך לכך. ועם פקיעת ההסכם ב-2030, אלא אם כן יוארך תוקפו או יתגבש הסכם המשכי, יוכלו האיראנים להעשיר אורניום ללא הגבלת רמה או כמויות, ולבנות שוב כורי מים כבדים.

ההסכם נותן סיכוי לתקווה של ממשל אובאמה, ושל הזרם הליברלי בארה"ב ומחוצה לה, שבתום התקופה, בשנת 2030, תהיה זאת "איראן אחרת" – לא מאיימת, ולא מעוניינת בנשק גרעיני. אפשר אמנם להתווכח על גודל הסיכוי: אופטימיסטים יטענו אולי שהוא עומד על 30 אחוזים;² פסימיסטים אולי יטענו ל-10 אחוזים או פחות, אבל סיכוי בכל מקרה יש. גם אנשי אובאמה לא טענו כי הדבר ודאי, אלא רק שצריך לתת לאפשרות הזאת סיכוי – במשתמע, "לקנות זמן". ואכן מסתמנות מגמות התומכות ברעיון ההתמתנות של איראן – כמו בחירתו של רוחאני ב-2013, ובחירתו לקדנציה נוספת ב-2017, ועוד התפתחויות פוליטיות, כלכליות ואחרות – אם גם הן מן הסתם הפיכות.³ והיה ולא תהיה זאת "איראן אחרת", יתכן מו"מ לקראת מועד פקיעת ה-JCPOA, בשנת 2030, כדי להביא להארכת תוקפו (למשל, לעוד 10 שנים) – שכן מאחר שממשל אובאמה כבר קבע את התקדים שניתן "לשחד" את האיראנים לוותר על המהלך הגרעיני, "אם המחיר הולם", אין לשלול את האפשרות שהקהילה הבינלאומית, בהובלת נשיא ארה"ב, תוכל לשוב על "התרגיל" שנית בבוא העת.

אין כל היגיון או הצדקה לקיים מו"מ כבר עתה על מה שיקרה, או אולי לא יקרה, בשנת 2030. שכן כל ויתור איראני נוסף צפוי להיות כרוך בתשלום ("שוחד") נוסף כדי להשיגו, ולעת עתה שולם לאיראנים די והותר.

ההסכם גרוע ומסוכן

ההסכם הוא, אם כן, מצויין וגם גרוע, ואין כל סתירה בין שתי הקביעות הללו. למעשה מדובר בשני הסכמים – החלק הראשון, הגרעיני, המפרט את הצעדים שאיראן צריכה לנקוט (וכבר נקטה בהם) בתחום הגרעיני, הוא, כאמור, מצויין. **החלק השני – התשלום, "השוחד" – המפרט מה איראן מקבלת מ-31 המדינות השותפות האחרות להסכם, הוא גרוע, ומסוכן, בגלל המחיר המופלג ששולם לאיראן.** החלק הזה מפרט את האתנן שאיראן מקבלת בתמורה לויתור על החתירה לנשק גרעיני, לפחות ל-15 שנים, ולהתפרקותה מהחלק הארי של הנכסים הגרעיניים שהיו ברשותה ב-2015, ואלה שעמדו להיות מופעלים בעת העוקבת. **על מנת לשכנע את איראן להסכים לויתורים אלה, הוצעה לאיראן בחלק 2 של ה-JCPOA חבילה אסטרטגית חלופית בעלת שווי שווה-ערך או יותר, בהשוואה לחתירה ליכולת גרעינית סף-צבאית או צבאית.** אפשר אולי אפילו להעריך שלתמורה הגלומה בחלק 2 של ה-JCPOA יש ערך יישובי יותר מעשי, בראייה האסטרטגית האיראנית, מאשר לחתירה בלתי-מרוסנת לנשק גרעיני. קרי, תועלת רבה יותר, ופחות סיכונים, מבחינתה של איראן.

למעשה, חלק 2 של ה-JCPOA מהווה "מפת דרכים", עם אבני-דרך, שמימושה משמעותו מהפכה אסטרטגית אזורית במזה"ת לטובתה של איראן. מימוש מלא יקנה לאיראן את הדברים הבאים, ברמה האסטרטגית:

- א. **יתירות** ("Redundancy") – קרי, מכפלות מספריות של אמצעים ותשתיות, במטרה לצמצם את הפגיעות ("Vulnerability") הכוללת של איראן, אסטרטגית;
- ב. **שרידות** ("Survivability") – של תשתיות אסטרטגיות, ושל אמל"ח אסטרטגי;
- ג. **חסינות** ("Immunity") – מפני תקיפה צבאית למטרת סיכול; או גם מפני תגמול בתגובה למהלך התקפי איראני. שכן שדרוג יכולות הגנתיות, מצד אחד, יעלה את המחיר של תקיפה סיכולית; וגם את המחיר של תגובה למהלך התקפי איראני. מצד שני, שדרוג היכולות ההתקפיות של איראן יגביר את מימד ההרתעה האיראנית, בהעמדת תרחיש של מחירים גבוהים נוספים לכל מהלך סיכולי, או ביחס להיקף התגובה על מהלך התקפי איראני. השילוב, אם כן, של שדרוג יכולות ההגנה עם שדרוג יכולות ההתקפה הוא שטומן בחובו שורה תחתונה של חסינות.
- ד. מכאן, ובסוף התהליך **כושר מכה ראשונה** ("First strike capability") **קונבנציונלי אזורי, כל זאת אף בלי לחתור לנשק גרעיני, וטרם צבירתו.**

אבני הדרך של מפת הדרכים הגלומה בחלקו השני של ה-JCPOA הן כדלקמן:

- א. **בחמש השנים הראשונות (עד 2020): שיקום כלכלי**, כולל הפשרת כספים שהוקפאו, סגירת חובות, **והתעשרות** באמצעות חידוש של ייצוא נפט בהיקפים שהיו קיימים לפני הסנקציות של 2012 (דבר שכבר הושלם). בכך גם יתמתנו האיומים האפשריים על שרידות המשטר, או "המהפכה", כתוצאה מהמשבר הכלכלי.
- ב. בתקופה זו תוכל איראן, בזכות האמצעים שיעמדו לרשותה, כבר להתחיל **בהשקעה ביתירות אסטרטגית, באמצעות בינוי של תשתיות אסטרטגיות, וברכש פריטי טכנולוגיה בעלי השלכה אסטרטגית** – בתחומי תקשורת, תחבורה, בסיסים, לוגיסטיקה, אנרגיה, אופטיקה, תוכנה, ועוד כהנה וכהנה תחומים ופריטים שאינם מוגדרים אמל"ח, או טילים, או גרעין, אבל

יש להם בכל זאת חשיבות מכרעת בפיתוח יתירות אסטרטגית ושרידות (Redundancy & Survivability).

- ג. בתקופה זו גם תוכל איראן להמשיך בתנופת הייצור של אמל"ח בתע"ש העצמאי.
- ד. כעבור חמש שנים (בשנת 2020), מוסכם (עפ"י החלטה 2231, אין הדבר מופיע מפורשות ב-JCPOA עצמו) כי יוסר מאיראן אמברגו הנשק, ועל כן יונגשו בפני איראן אמצעי האמל"ח החדשים ביותר הזמינים ("State of the Art") – ויש להניח שמבחינת האיראנים הדגש יהיה על תחום ההגנה האווירית (הגנ"א). מהלך זה ימשיך ויאץ את החתירה האיראנית לחסינות מפני תקיפה של סיכול, וגם מפני איום של תגמול בתגובה למהלך התקפי איראני (יכולות הגנ"א מתקדמות פותחות בפני האיראנים אפשרויות ליירוט של מטוסים, טילי שיוט, וטילים בליסטיים – בהנחה שיימצא מי שיהיה מוכן למכור להם מערכות מתקדמות כאלו).
 - ה. בעתיד הרחוק יותר יתכן גם מימוש של טכנולוגיות "Look-down radar", ושל טכנולוגיות אחרות המצויות כבר עתה בפיתוח, לזיהוי ויירוט של מטוסים חמקניים.
 - ו. כעבור שמונה שנים (בשנת 2023), יחול מועד המוגדר ב-JCPOA "Transition Day", אשר במסגרתו תוסרנה המגבלות על נגישותה של איראן לטכנולוגיות המתקדמות והחדשות ביותר ("State of the Art") בתחומי הטילים הבליסטיים, טילי שיוט, ובמשתמע גם הגנה מפני טילים (BMD).
 - ז. עפ"י פרשנויות, יתכן שמועד זה אף יוקדם, בכפוף לאישור של סבא"א שאיראן עומדת בהתחייבויותיה בחלק הראשון – הגרעיני – של ה-JCPOA. לכן גם אפשר להעריך שאיראן תעמוד, "גרסו מודו", בהתחייבויות אלו, כדי לזכות בהכשר של סבא"א, הדרוש למימוש, ואף להקדמתו, של "Transition Day".
 - ח. מכאן יחל תהליך של התעצמות איראנית טילית הן התקפית, והן הגנתית. המשמעות תהיה מצד אחד, בערוץ ההתקפי, פיתוח והצטיידות בטילים בליסטיים וטילי שיוט עוצמתיים, מדויקים, ואמינים, לצורכי התקפה; ומצד שני, בערוץ ההגנתי, שדרוג היכולת ליירט טילים בליסטיים נוסף על מטוסים וטילי שיוט. השילוב הזה מקדם את איראן לחסינות, ומכאן גם לאפשרות של תפיסה של כושר מכה ראשונה אזורי.
 - ט. מימוש הסרת העיצומים הטיליים ישלים את ההכשרה ("הלגיטימציה") של תכנית הטילים האיראנית, אשר החלה עם החלטת מועבי"ט 2231, שהסירה את האיסור הטילי שהוטל בהחלטה 1929, ובמלים אחרות התירה למעשה את הפעילות הטילית האיראנית – כל עוד איננה מיועדת לשיגור של נשק גרעיני, שהאיראנים ויתרו עליו ממילא בהסכם, לפחות לפרק זמן ארוך, כדי לזכות בהטבות החשובות והמכריעות יותר הגלומות בחלק 2 של ה-JCPOA.
 - י. שילוב של יכולות הגנתיות משודרגות עם יכולות התקפיות מדויקות ומסיביות, עשוי להקנות לאיראן חסינות אסטרטגית מפני תקיפה סיכולית – באשר מחירה עלול להיפתס בעתיד כעולה על מחיר גירעונה הצבאי של איראן, בעיני גורמי הכרעה בקבלת החלטות, הן בישראל והן בארה"ב.
 - יא. נוסף על כך, חסינות גם עלולה לטעת בתודעת מקבלי החלטות באיראן את התפיסה כי לאיראן יש יכולת מכה ראשונה אזורית (כלומר נגד כל יריב במזה"ת, וכן אל מול מעורבות של ארה"ב – אם גם כמובן לא מול ה-"CONUS / Homeland" האמריקני). התרשמות כזאת עלולה להיות נכונה, או אף מוטעית ("Misperception"), ואולם כך או כך השלכותיה חמורות ביותר. אמנם המחקר האקדמי והאסטרטגי הורגל במהלך עשורי שנים לחשוב בדרך כלל במונחים של מכה ראשונה גרעינית, אבל בשנים האחרונות החל דיון באפשרות של מכה ראשונה קונבנציונלית. התפתחות זו נובעת מהפיתוח המואץ של יכולות מודיעין טכנולוגי, יכולות

סייבר, ושל סוגי אמל"ח בעלי עוצמות ודיוק חסרי תקדים, כל אלה באיכויות אשר לא נחזו כאשר נוסחה תורת ההרתעה לפני כחצי מאה ויותר שנים, וטופלו מרכיביה האסטרטגיים הטכניים והקונצפטואליים לפרטיהם, אז.⁴

ממשל אובאמה אמנם הציב – ביוזעין ובכוונה, כולל בהכשרת תכנית הטיילים האיראנית בהחלטה 2231 (שביטלה את האיסור של 1929), ובהסכמה להסרת אמברגו הנשק אחרי חמש שנים, גם כן בהחלטה 2231 – את **חזון התפנית האסטרטגית הזאת כתרחיש הנדרש על מנת לשכנע את איראן לוותר על נשק גרעיני – לפרק זמן ארוך, לפחות – ולהתפרק מהחלק הארי של נכסיה הגרעיניים הקיימים**. ואולם, הממשל התכוון לכך שארה"ב – בכל מגוון הדרכים העומד לרשותה, באשר יידרש לנקוט בהם – תפעל על מנת שהתרחיש החמור לא יתממש בפועל. בראש ובראשונה, עומדת התקווה שעד שנת 2030, המועד שבו יפוג הסכם ה-JCPOA, תהיה זאת "איראן אחרת", לא מסוכנת ולא מעוניינת להצטייד בנשק גרעיני – אם גם הסיכויים לכך שנויים כאמור במחלוקת ביחס לסבירותם. במידה שאיראן לא תצליח לממש את התפנית האסטרטגית המפורטת במפת הדרכים של חלק 2 של ה-JCPOA, יתכן שהיא תהיה מעוניינת להביא להארכת תוקף ההסכם לתקופה נוספת, וכמובן לקבל אתנן נוסף בתמורה להסכמה להארכת מרכיבי ההקפאה הגרעינית המכריעים (העשרת אורניום לרמות גבוהות והפרדת פלוטוניום).

"אמריקה צריכה להוביל, ולהפסיק להיות מובלת"

ואולם, עם נשימה עמוקה, את כל האמור לעיל, ביחס להסכם הגרעיני, ה-JCPOA – צריך להכניס תחת "אוהל" גדול הרבה יותר, והוא נסוב על השאלה האם ארה"ב **מובילה** או **מובלת** בסדר היום הבינלאומי. כלומר, מי הוא הגורם הקובע את סדר היום של העולם החופשי? **כניסת ממשל שמרני רפובליקני מבשר את פקיעת סבלנותה של ארה"ב מכך שסדר היום הבינלאומי נקבע על ידי משטרים אפלים (בפיונגיאנג, בטהרן); על ידי מעצמות ציניות אינטרסנטיות שאינן רוצות בטובתה של ארה"ב או בטובתו של העולם החופשי (במוסקבה; בבייג'ינג); ועל ידי מדינות אירופה הנגררות (או "מתרפסות") אל מול סדר יום פסול זה.**⁵

האירופים נתפסים זה מכבר על ידי הזרם השמרני בארה"ב כ-"Free Riders", קרי, נוסעי חינם ("טרמפיסטים") ברכבת החירות האמריקנית.⁶ עליהם להחליט אם הם מציבים עצמם לצדה של אמריקה, או "נגד אמריקה", ומשמרים את קשריהם עם משטרים אפלים. הגישה הזאת באה לידי ביטוי בתגובתו של הנשיא לביקורת שהוטחה בו על ידי מדינות באירופה (בעיקר צרפת, וע"י שרת החוץ של האיחוד האירופי) בעקבות נאומו בנושא האיראני ב-13 באוקטובר: טראמפ הגיב בראיון באומרו "שהאירופאים ימשיכו לעשות כסף – אנחנו לא צריכים אותם על זה, נעשה את זה לבד!" ניתן לשער שיתברר, במעבר מטווח הזמן הקרוב לטווחי זמן בינוניים וארוכים, שאירופה איננה יכולה להרשות לעצמה עימות של עמידה "נגד אמריקה", בעיני הממשל בושינגטון: בריטניה – בשל העדיפות המוחלטת שהיא מקנה למערכת היחסים עם ארה"ב על פני כל שיקול אחר; גרמניה – בגלל ממדים היסטוריים המכתיבים את האתוס וההוויה הקיומיים של העם הגרמני וממשלתו בימינו, במכלול החיבור המדיני, האסטרטגי, הפוליטי הדמוקרטי, החוקתי, המשפטי, הכלכלי, המוסרי, והתרבותי עם הדמוקרטיה הגדולה המתייצבת נגד משטרים אפלים שמעשיהם מזויעים, ובמקרה הגרמני די לחכימא;⁷ ומדינות במזרח אירופה (בדגש על הבלטיות ופולין – שעל גבולן מתמרן צבא רוסי גדול); אלה מזוהות כ"חוליות חלשות", וכמי שאינן יכולות, כל אחת מסיבותיה, להרשות לעצמן להתעמת עם

אמריקה.⁸ גם מדינות חשובות אחרות באיחוד האירופי, כמו ספרד ואיטליה, שקועות בצרות שלהן ואינן מעוניינות בעימות עם ארה"ב. בצרפת השבירה של מקרון מהגישה של שני קודמיו איננה מובנת לעת עתה, ויתכן מאד ש"תתקן", אחרי "התגלחות" על אמריקה השמרנית של עידן טראמפ – היומרה הצרפתית להוות מתחרה או מחליפה לארה"ב איננה באמת מעשית (ימי דה-גול ושיראק עברו חלפו), גם אם איירבוס מוכרת יותר מטוסי נוסעים מבואינג.

ישראל וסדר היום האמריקאי של העולם החופשי

ישראל צריכה לפעול בזהירות על מנת שלא לעורר יתר על המידה את חמתם של אף לא אחד מצדי המתרס בעימותים הללו. עמדתו של ראש הממשלה נתניהו ידועה, והוא התייצב זה מכבר מן העבר האחד של המתרס – דבר המתיישב עם תפיסת עולמו השמרנית ביסודה, ועולה בקנה אחד עם האינטרסים של ישראל עפ"י השקפתו, ותצפיתו לעתיד על פי אמונתו. מצד שני, אין תבונה בהתייצבות של ישראלים בכירים אחרים מן העבר השני של המתרס, לצד האופוזיציה האמריקנית שהורחקה מהשלטון, ובכך לעורר את חמת הצד המחזיק בשלטון, הן בבית הלבן והן בקונגרס.

ישראל איננה צריכה להיות מעוניינת בפיצוץ ה-JCPOA. ההקפאה הגרעינית, עם אופציה להארכתה, משרתת את ישראל. אין סיכוי ל"שיפור" ההסכם הנוכחי בהסכמת כל 32 המדינות השותפות לו, וכל מו"מ לסחיטת ויתורים נוספים מאיראן כרוך בתשלום אתנן ("שוחד") נוסף לאיראן שאיננו רצוי לישראל. לכן יש להתרכז בניסיונות לסכל את התממשות חזון המהפכה, או התפנית, האסטרטגית האזורית הגלום בחלק 2 של ה-JCPOA, כמובן בעיקר באמצעות הקשר המיוחד עם ארה"ב, אבל גם תוך פנייה למדינות אירופיות מובילות ואחרות לפי הצורך.

ישראל עושה נכון בכך שהיא מתייצבת עם המחנה התומך בהחזרת עמדת ההובלה האמריקנית, על אף הסכנות האורבות לה כתוצאה מעימות והסלמה. גם מי שאיננו מחזיק בתפיסת עולם שמרנית, אלא בתפיסת עולם ליברלית, תוך מודעות מחודדת לסכנות החמורות העולות מנתיב של התעמתות והסלמה – צריך להיות מעוניין, בסופו של דבר, בקביעתה מחדש של ההובלה האמריקנית האיתנה, אף התקיפה.

1. אמנם עפ"י ה-JCPOA יותר לאיראן לייצר 200 צנטריפוגות מתקדמות בשנה כבר החל מסוף השנה השמינית, כלומר מראשית השנה התשיעית (מ-2023), אבל בלי רוטורים, כך שלא תהיינה עדיין שמישות (סעיף 63 של ה-JCPOA).
2. אחד מבאי השולחן העגול טען ל-50 אחוזים ויותר, עפ"י מגמות המסתמנות בזירה האיראנית הפנימית.
3. רז צימט, "שובר ימינה? הנשיא רוחאני מתרחק מתומכיו הרפורמיסטים". תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, מבט על, גיליון 1002, 25 דצמבר 2017. צימט מצביע על מגמות מנוגדות המתרחשות בזירה הפנימית האיראנית: התקרבותו של הנשיא רוחאני לשמרנים ואכזבה של הרפורמיסטים מהתנהלותו מאז נבחר לכהונה נוספת במאי 2017, מצד אחד; אבל מצד שני האפשרות שהתקרבות לשמרנים מרחיקה את רוחאני, ואת המשטר בכללותו, מרצונו של הציבור הרחב, התומך בהתמתנות.
4. למשל

Keir A. Lieber and Daryl G. Press, "The New Era of Counterforce: Technological Change and the Future of Nuclear Deterrence", *International Security*, Vol. 41, No. 4 (Spring 2017), 9-49
https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/isec_a_00273_LieberPress.pdf

תודה לדימה אדמסקי על ההפניה.

The White House: *National Security Strategy of the United States of America*, December 2017 .5
<https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

המסמך נותן ביטוי מובהק, וחד, לאמירות הנ"ל, החל ממכתב הכיסוי של הנשיא, ובמיוחד במבוא, ובפרקים 1, 3 ו-4. באלה יש הדגשה להיותן של צפ"ק ואיראן אויבות מסוכנות, כולל קביעה שאיראן קוראת להשמדתה של ארה"ב (כנראה על בסיס הקריאות "מוות לאמריקה" הנהוגות באיראן מאז המהפכה ב-1979); וכי סין ורוסיה הן מתחרות החותרות לערער את מעמדה של ארה"ב כמגן של העולם החופשי, ועוינות ביותר את הערכים שהעולם החופשי דוגל בהם. הנה כמה ציטוטים לדוגמה, יש אינספור כאלה אמירות שזורות במסמך לכל אורכו:

"We learned the difficult lesson that when America does not lead, malign actors fill the void to the disadvantage of the United States. When America does lead, however, from a position of strength and confidence and in accordance with our interests and values, all benefit." (p. 3)

"North Korea seeks the capability to kill millions of Americans with nuclear weapons. Iran supports terrorist groups and openly calls for our destruction." (p. 7)

"The longer we ignore threats from countries determined to proliferate and develop weapons of mass destruction, the worse such threats become, and the fewer defensive options we have." (p. 26)

"China and Russia want to shape a world antithetical to U.S. values and interests.... Russia wants to restore its great power status... Russia aims to weaken U.S. influence in the world and divide us from our allies and partners." (p. 25)

"China and Russia ... are contesting our geopolitical advantages and trying to change the international order in their favor." (p. 27)

"Allies and partners magnify our power. We expect them to shoulder a fair share of the burden of responsibility to protect against common threats." (p. 4)

"Our allies and partners must also contribute capabilities, and demonstrate the willingness to confront shared threats." (p. 26)

"The future that we face is ours to win or lose. History suggests that Americans will rise to the occasion and that we can shift trends back in favor of the United States, our allies, and our partners." (p. 28)

"Fear of escalation will not prevent the United States from defending our vital interests and those of our allies and partners." (p. 31)

כדאי לשים לב, ולהתייחס ברצינות רבה, לכל מלה שבה בוחר מנהיג העולם החופשי לתאר את כוונותיה של ארה"ב בתקופת שלטונו הנחזית (וגם להביא בחשבון שמאז שנת 1897 – להוציא את המקרה החרוג של ג'ימי קרטר – המפלגה המאכלסת את הבית הלבן עושה זאת למשך שתי קדנציות לכל הפחות).

6. התרומה האירופית ללחימה בעיראק ובאפגניסטן מיתנה, והשהתה, אמנם במעט את התפיסה הזאת, אבל עם טראמפ היא חוזרת במלוא הקיטור.
7. עיין ערך השגיאה של ממשלת ה- SPD ב-2002 שהתייצבה "נגד אמריקה" ובהגנה על משטר אפל – שגיאה שממשלת CDU לא הייתה עושה.
8. ומאז שנכתבו שורות אלה בחרו לטביה, פולין, צ'כיה, הונגריה, ורומניה להימנע בהצבעה בעצרת הכללית של או"ם נגד הכרזת טראמפ בנושא ירושלים, ואוקראינה, גיאורגיה ומולדובה לא השתתפו בהצבעה.